

Mosty nádeje

Livia Bitton-Jackson

Livia Bitton-Jackson
My Bridges of Hope

Copyright © Livia Bitton-Jackson, 2002
Translation © Viera Rybárová, 2011
Design & Layout © Peter Gála, 2011
Slovak edition © Artforum, 2011

Artforum

Šamorínska synagóga, postavená v roku 1912.
Po druhej svetovej vojne chátrala, slúžila
ako sklad. Od roku 1996 v nej sídli galéria
súčasného umenia.

Prológ

Keď som mala trinásť rokov, nemeckí vojaci vpochodovali s nacistickými zástavami do Budapešti, hlavného mesta Maďarska, a život sa mi nenávratne zmenil. V priebehu niekoľkých dní celú našu rodinu – mamu, otca, brata, tetu a mňa – odviezli z nášho domova. Dopravili nás do iného mesta. Tam nás spolu s tisíckami iných židov nahnali do areálu synagógy, ktorý označili ako „geto“ alebo prechodný tábor, kde sme čakali na „deportáciu“.

Trojdnňová cesta v tmavom, preplnenom dobytčiaku s nedostatkom vzduchu a bez kvapky vody bola predzvestou zostupu do desu a hrôzy Osvienčimu. Koncentračného tábora, v ktorom povraždili takmer štyri milióny ľudí a ďalších niekoľko tisíc udržiavali pri živote, aby mohli vykonávať otrockú prácu. Otecko s nami už nebol. Pár dní predtým, ako nás uväznili vo vagóne, ho náhle, bez slova rozlúčky zobrali do iného tábora nútených prác.

Keď sme prišli na osvienčimské nástupište, sedemnásťročného brata surovo sotili do radu s mužmi. Potom sa začal zúfalý pochod vydesených žien a plačúcich detí. Poháňal ich štekot zúrivých psov a neutíchajúci hvizd píšťaliek. Pochod sa končil pri táborovej bráne. Tam istý muž menom Dr. Josef Mengele rozhodoval o živote a smrti. S paličkou v ruke poslal Dr. Mengele tetu Serenu do plynovej komory spolu s nevládnymi, staršími ženami a matkami s deťmi.

Pretože som bola na svoj vek dosť vysoká a s plavými vrkočmi som vyzerala árijsky, „anjel smrti“ Dr. Mengele ma spolu s mamičkou vytiahol z radu, ktorý viedol do plynovej komory. Namiesto smrti v krematóriu sme boli odsúdené

na život v pekle.

Zhodou niekoľkých zázračných zvrátov osudu sme sa o rok obidve dožili konca vojny. 30. apríla 1945 nás vo vlaku, ktorý viezol do neznámeho cieľa tridsaťtisíc umierajúcich väzňov z viacerých koncentračných táborov, oslobodili americkí vojaci.

Ďalším neuveriteľným riadením osudu sa môj brat Bubi ocitol v tom istom vlaku a trpkú chuť slobody sme vychutnali spoločne. S vedomím tragických strát sme spolu čelili realite života po oslobodení.

Potom sa začala naša cesta domov.

Vtedy som nič netušila o utrpení a dobrodružstvách, ktoré nás čakali. A už vôbec som nepredpokladala, že naša cesta za bezpečným útočiskom bude trvať šesť trýznivých rokov. V knihe píšem o tomto období, o svojich ďalších tínedžerských rokoch, keď sme sa my mladí, čo prežili koncentráky, pokúšali o návrat do života s bremenom minulosti. Je to príbeh o zúfalom hľadaní lásky a zmyslu v čase, keď sa zdalo, že svet okolo nás sa rúca pod dôsledkami vojny.

Toto je príbeh víťazstiev zoči-voči zdrvivúcej nepriazni, príbeh mimoriadnych udalostí v mimoriadnych časoch. Napriek tomu sa domnievam, že v podstate je to príbeh dospievajúceho človeka. Odráža strasti, obavy a túžby spoločné tínedžerom všetkých čias.

Tým dospievajúcim ste mohli byť aj vy.

Návrat domov

Šamorín jún — júl 1945

Sme doma.

Sedliak, ktorý nás dovezol na rebriniaku, vyložil mamičku, brata a mňa pred našim domom, domovom, z ktorého nás deportovali pred vyše rokom. Stojí na tom istom kopčeku už polstoročia. Schúlený v tieni mohutného agátu, tak ako kedysi. Nie je však už žltý ako slnko. Vyblednuté žlté múry sú pokryté sivými flakmi. Chýbajú okná. Nieкто ich zvesil z pántov.

Pred vyše rokom nás surovo vytrhli z jeho náruče a teraz na nás civí ako šialená starena, nechápavo a bez privítania.

So zatajeným dychom pristupujeme k milovanému domu. Po jednom prechádzame pavučinou času, cez malý dvorček do veľkej kuchyne, vzdušného salónu, do izieb. Všetko je holé... bez nábytku, riadov, spotrebičov, záclon, kobercov. Dokonca zmizla aj pumpa zo studne.

A v každej izbe hromada ľudských výkalov.

Z hradu, ktorý sme s láskou uchovávali v pamäti, zostala holá pokorená kostra. Prázdna škrupina, zbavená duše.

Kto to urobil? Kto nám ukradol domov?

A kde je otecko?

„Určite je u niekoho,“ uisťuje nás mamička. „Ako by tu mohol bývať?“

Ako tu vôbec možno žiť?

„Slama!“ energicky zvolá mamička. „Poďme si vypýtať slamu od susedov. To bude dobré. Môžeme spať na slame.“ Mamička je opäť vo svojom živle.

Naši susedia, Botlósovci a Plutzerovci z druhej strany ulice a Méryovci, o pár domov nižšie, sú z nás ohromení. Sme

duchovia, čo sa vrátili z ríše smrti? Obama rukami si zvierajú tváre a neveriacky krútia hlavou. Hrôza mení výkriky na desivé zvolanie: „Pane Bože! Pani Friedmannová! Ste to vy?“

„Elli?! To hádam nie?“

„Bože dobrý! Toto nemôže byť mladý pán Friedmann!“

„Vrátili ste sa! Nemôžem tomu uveriť. Mysleli sme si... mysleli sme si, že odtiaľ sa nik nevráti!“

„Preboha, ako ste sa zmenili! Sotva vás poznávam!“

„Ste iba koš a koža! Nemôžem uveriť, že ste to vy!“

„Čo vám to urobili?“

„Elli, čo sa ti stalo s vlasmi, nádhernými vlasmi? Kde máš dlhé vrkoče? Prečo si tak nakrátko ostrihaná?“

„Kde je pán Friedmann?“

„Pani Serena? A ostatní? Kde sú?“

„Celá rodina sa vrátila?“

„Všetci sú takí... koš a koža? Takí zmenení?“

Pani Plutzerová nám dáva otiepku slamy, džbán mlieka a košík vajec. Pani Méryová prináša metlu. Pani Botlósová misky s ovocím a zeleninou. Pán Botlós doskami zadební okná. Susedia prinesú vrecká zemiakov, kôpku palivového dreva a dom pomaly oživa.

Otecko bude prekvapený, keď uvidí, ako rýchlo sme dali dom do poriadku. Môjho brata Bubiho bolí zranená noha a mamička nalieha, aby oddychoval na slamenom lôžku. On sa však rozhodne, že pôjde do mesta hľadať otecka.

Vrátilo sa viacero mladých mužov a žien. Oficiálne sa voláme repatrianti, odvláčenci, ktorí sa vrátili do vlasti. Tí, čo majú neobývateľné domovy, sa usadili v opustenej budove, ktorú úrady určili ako útulok pre repatriantov. Otecko tam však nie je.

Postupne sa vracajú ďalší. Otecko ešte neprišiel. Kde len môže byť? Čo ho zdržiava?

Boli sme doma už viac ako dva týždne, keď sme konečne dostali správy o oteckovi. Doktorí z prichádzajúcich ho videli kdesi v Rakúsku, vracal sa domov spolu s pánom Weissom z dediny, ktorá je štrnásť kilometrov od Šamorína. Chvalabohu, o jeden, dva dni už bude doma!

Keď uplynie ďalší týždeň v márnom očakávaní oteckovho návratu, Bubi sa rozhodne, že sa odvezie na rebriniaku obchodníka s dobytkom do dediny pána Weissa, aby sa opýtal na otecka. Chcem ísť s ním, ale mamička má obavy kvôli ruským vojakom, čo sa potulujú po okolí. Kolujú fámy o sovietskych okupantoch, že znásilňujú a kradnú.

„Elli, pre dievča je to príliš nebezpečná cesta,“ vystríha ma mamička. „Istejšie bude, keď zostaneš so mnou doma. Skús ešte chvíľku počkať na správy o oteckovi. Bubi sa do večera vráti. Budeme čakať spolu.“

O hodinu sa Bubi vracia, tvár má smrteľne bledú. Uprene sa na neho pozerám a srdce mi zvierajú ľadové prsty. Mamička sa ledva počuteľne pýta: „Bubi, čo sa stalo?“

„Nešiel som. Obchodník s dobytkom mi to povedal.“

Čas sa zastavil. V smrteľnom tichu sa svet okolo mňa začína krútiť tak rýchlo, že sa musím pridržať mamičkinej stoličky. Odniekiaľ zo samej hĺbky prázdnoty ku mne prichádza Bubiho hlas. „Otecko sa domov nevráti. Zomrel v Bergen-Belsene dva týždne pred oslobodením.“

Vykriknem a znie to ako skučanie raneného zvera. Vybehnem z domu. Bubi prichádza za mnou a jemne ma privedie späť do kuchyne.

„Elli, musím ti natrhnúť šaty,“ povie a smutný hlas preniká až k mojej rane. A potom budeme hodinu sedieť šive. Tak káže zákon. Keď sa rodina dozvie správu o smrti po tridsaťdňovom období, sedí sa šive iba hodinu, a nie týždeň, ako je to obvyklé. Otecko umrel v apríli a teraz je júl.“

Neprestávam nariekať a Bubiho prsty mi natrhnú šaty pri golieri, nežne ma potisne k zemi, vedľa mamičky. Mamičkina krásna tvár je biela a bez života, ako porcelánová bábika, sedí stuhnutá, hľadá do prázdna.

Čo si počneme bez otecka?

Návrat do školy

Šamorín september 1945

Horúce dlhé letné dni sa skončili a listy na našom agáte sa sfarbili do zlatobronzova. Ponáhľam sa po hlavnej ulici, zošity zvieram pod pazuchou a z plných pľúc vdychujem melancholický odkaz jesene. Dožívajúce letné okamihy so zábleskami slnečných lúčov zastiera tajomný, horkosladký pocit pomínutelnosti. Na pleci si hrdo nesiem plátennú školskú tašku, čo mi ušila mamička zo zvyškov ruksaku. Vraciam sa do školy.

Z tých, čo prežili, som sa jediná rozhodla vrátiť do školy a chodím do meštianky v Šamoríne. Vrátila som sa do posledného ročníka, do mojej bývalej triedy. Tak ako predtým preniká miestnosťou smrad zatuchnutého oleja. Tabuľa je popraskaná na tých istých miestach. Škripot kriedy na čerstvo umytej tabuli vo mne ako vždy vyvoláva zimomriavky. Náhly zvuk zvonca na konci hodiny ma rovnako prekvapuje.

A predsa, nie je všetko rovnaké. Noví spolužiaci. Noví učitelia. Nový vyučovací jazyk. Naše mestečko a široké okolie už nie sú súčasťou Maďarska. Opäť patria do Československa. Mnohých kamarátov a ich rodičov, staré maďarské roľnícke rodiny, vyhnali za Dunaj. Na ich miesta prišli noví ľudia. Namiesto maďarských učiteľov, čo ma učili predtým, prišli Česi a Slováci. Milovala som svojich starých učiteľov. V škole nevidím jedinú známú tvár.

Pani Kertészová bola triedna učiteľka. V táboroch som na ňu túžobne spomínala, pri práci, pri nekonečných apelloch a v preplnených dobytčiakoch. Nemala som pero ani papier, ale v duchu som jej písala dlhé listy, zverovala som sa jej s obavami, bolesťou, hrôzou. A modlila som sa, aby

som sa jedného dňa vrátila a mohla jej odovzdať všetky tie listy, ako kapitoly mojej duše. V duchu som videla jej úsmev a počula pochvalu.

Vrátila som sa, ale pani Kertészová tu už nie je a dokonca nikto o nej ani nepočul.

Nikto nepozná ani len meno pána Apoštola, bývalého riaditeľa, ktorý sa ako mohutná pevnosť týčil nad školou. Neznámi sú aj pán Kállai, obľúbený učiteľ prírodovedných predmetov, slečna Aranka, svojrázna stará dievka, ktorá z matematiky spravila synonymum hororu. Som jediná, kto si ich pamätá. A nemám sa s kým podeliť o spomienky.

Nebola som preč rok a dva mesiace, ale celú večnosť. Miesto, kde som bola, riša vyhladzovacích táborov v Poľsku a Nemecku, patrila do inej planéty.

Keď ma odvliekli, bola som prchké trinásťročné dievča s dlhými blond vrkočmi, ktoré s radosťou očakávalo prekvapenia života. Vrátila som sa ako skúsená a skrotená dospelá žena, bez vrkočov a radosťného očakávania.

Vlasy mi už podrástli. A získala som dvoch nových priateľov. Tretí deň v škole, keď som cez prestávku stála bokom, podišli ku mne Marek a Jurij a opýtali sa, kto som. Keď som odpovedala po slovensky, doslova vyskočili od radosti. Nečakali, že im budem rozumieť. Jurij je zo Sovietskeho zväzu a hovorí po rusky, Marek je z Čiech a hovorí po česky. Oba jazyky sú podobné slovenčine, dohovorme sa. Ostatní spolužiaci hovoria iba po maďarsky. Sú to deti etnických Slovákov, ktoré sa narodili a vyrastali v Maďarsku a nedávno ich vláda „repatriovala“. Keďže som rodáčka z tohto kraja, viem po maďarsky aj po slovensky. Vďaka jazykovým znalostiam som si zakrátko získala popularitu ako triedna prekladateľka. Samozrejme, aj priateľstvo Jurija a Marka. Sme doslova nerozluční.

Hoci som jeden školský rok stratila, moji spolužiaci sú alebo rovnako starí alebo o niečo starší. Počas maďarskej okupácie som využila možnosť a začala som chodiť do meštianky po štyroch rokoch ľudovej školy. V Československu a Sovietskom zväze bolo povinných päť tried.

Časť môjho ja nemôže uveriť, že som opäť žiačka, žijem vo svete školy, úloh, učiteľov, spolužiakov a skúšok, tak ako predtým. Mojich spolužiakov trápi matematika, ruská gramatika, slovenčina, a to je všetko. Ako veľmi by som chcela byť ako oni.

Prešli popri mne dvaja ruskí vojaci a pochvalne zahvízdali. Týchto Rusov určite nemožno obviňovať z ľahostajnosti k dievčatám. Jeden z nich sa pokúša postaviť sa mi do cesty, ale naučenou rýchlosťou ho obídem a rozbehnem sa. Obchody majú stiahnuté rolety, hoci je už skoro osem hodín. Od vojny už neotvárajú o ôsmej. Nie je takmer žiaden tovar, mnohí neotvorila aj celý deň.

Veľká sovietska zástava a oslnivá červená hviezda sa trepcujú nad školskou bránou a čiastočne zakrývajú oveľa menšiu bielo-modro-červenú československú zástavu. Školský zvonec zvoní práve vo chvíli, keď vystupujem po širokom schodisku. Pred školou nik nie je, všetci sú už vo vnútri. Bože, asi už veľmi meškám. Koľko je hodín? Odtiaľto nevidno na vežu s hodinami. Prečo o ôsmej nezvonili kostolné zvony?

So stiahnutým žalúdkom sa blížim k triede. Vstupujem a učiteľ spýtavo hľadí ku dverám. Ostro rezaná hranatá tvár pána Černíka s dobráckymi modrými očami ma víta skôr pobavene ako s hnevom. Dlážka vŕzga, keď sa po špičkách blížim k svojmu miestu v poslednom rade a nemotorne sa vtisnem k Jurijovi a Markovi. Môj neskorý príchod vždy

privedie Jurija do rozpakov. Nespokojným hlasom mi pošepeká: „Kde máš úlohu? Odovzdám ju.“

„Už ste odovzdávali?“

„Áno. Už ich zbieral.“ Jurij mi vyškľbne papier z ruky a podíde k stolu pána Černíka:

„Pán učiteľ. Friedmannovej úloha.“

Pán Černík opäť prikývne s náznakom úsmevu a začne prednášať. Zdravoveda. Hoci mi slovenčina znie pomerne novo, pán Černík vyslovuje precízne a dá sa mu dobre rozumieť. Pri vysvetľovaní berie ohľad na maďarsky hovoriacich študentov, po každej vete sa zastaví, pýta sa, vysvetľuje hlavné body a trpezlivo čaká, kým si urobíme poznámky. Učebnice nemáme, všetko si musíme zapisovať.

Pred vojnou sme mali na každý predmet iného učiteľa. Teraz však pán Černík učí všetko okrem ruštiny. Nevie po rusky. Pochádza zo severného Slovenska, vysoký, so širokými plecami a milou, opálenou a unavenou tvárou. Slečna Drugová, učiteľka ruštiny, je rázna bacuľka s bledohnedými vlasmi sčesanými do uzla. Súdružka Drugová pristupuje k učeniu pevne a nekompromisne. Nepripustí, aby sme sa zabávali na zvláštnostiach ruského jazyka, napríklad, keď sa Hitler mení na Gitlera alebo Hans na Gansa, a náš smiech považuje za osobnú urážku.

Snaha súdružky Drugovej učiť sa snúbi s mojou túžbou naučiť sa. Som ako hudobník v jej orchestri a ruštinu sa učím takmer rovnako neúprosným tempom, aké udáva slečna Drugová. Básne Puškina a Lermontova, poviedky Gogoľa a Lazečnikova, Čechovove hry. Vytrvalý, vážny a mohutný útok súdružky Ally Drugovej sa u mňa premieňa na hody lásky k učeniu.

Ruština ma spája s Jurijom. Priateľstvo mi pomáha naučiť sa po rusky a Jurij si precvičuje slovenčinu. Najväčší

problém mal s písmom. Na rozdiel od ostatných (Slovákov, Čechov a Maďarov) sa Jurij najprv musel naučiť latinku, aby si mohol robiť poznámky. Pochádza z ďalekej Moskvy a miestny životný štýl mu bol vzdialenejší než Slovákom z Maďarska alebo Čechom. Celý čas som pociťovala okolo Jurija neviditeľný múr odlišností.

Som presvedčená, že Jurij cíti, že zatiaľ čo ma rozochvieva radosť z učenia a nadšenie z nového priateľstva, v skutočnosti patrí do iného sveta, niekam úplne inde, ako je trieda. Vie, že priepasť, ktorá ma oddeľuje od spolužiakov, nedokáže preklenúť. On určite nie. Ani nik z nových školských priateľov.

Tattersall

Šamorín júl 1945 — júl 1946

Môj tajný svet, ktorý sa nachádza na druhej strane nepreklenuiteľnej priepasti, sa volá Tattersall. Tattersall je spoločný domov našej novej rodiny, tých zopár Šamorínčanov, čo sa vrátili z koncentrákov. Z vyše pašto židovských obyvateľov Šamorína sa vrátilo tridsaťšesť, väčšinou mladí muži a ženy. Po tých, čo sa nevrátili – deťoch, rodičoch, starých rodičoch, súrodencoch, manželoch, manželkách, tetách, bratrancoch, priateľoch a milencoch – tu zostala priepasť.

Priepasť obkolesuje Tattersall ako vodná priekopa. Nevie, odkiaľ sa vzalo bizarné pomenovanie, pôvodne meno anglického obchodníka s koňmi, pre opustenú budovu, ktorú úrady prideliť nám „repatriantom“. Priestranný dom s dvorom vykladaným mačacími hlavami, veľkou kuchyňou a niekoľkými sriedmo zariadenými izbami opustili majitelia pri úteku pred postupujúcou sovietskou armádou. Vedenie mesta ho teda vyčlenilo ako prístrešok a útočisko. Tu sme si vybudovali miesto, ktoré patrilo iba nám, ostrov spolupatričnosti.

Svet mimo Tattersallu patrí „im“, bývalým susedom, priateľom, spolužiakom a kolegom, ktorí nás spomedzi seba násilne vyradili a olúpili o našich milovaných a naše domovy. Svet za priekopou pre nás stratil význam. Rodisko, domovina, ktorá nás násilím odvrhla, prestala byť skutočnosťou.

Tattersall je naším jediným hmatateľným svetom. Tu sme skutoční. Snívame o budúcom šťastí ako mladí muži a ženy, túžime po citovom a fyzickom naplnení. Tridsiati šiesti trávime dni v Tattersalle a spoločne snívame. Rozprávame sa dôverne ako najbližšia rodina, zverujeme sa s najskrytejšími

úzkosťami, plánmi a nádejami. Hovoríme o živote ďaleko odtiaľto, ďaleko za priekopou.

Chápem, že tattersallská rodina neschvaľuje moju účasť vo vonkajšom svete. Sama sebe vôbec nerozumiem. Prečo je vo mne taká vášeň po učení, neodolateľná potreba natiahnuť ruku a dotknúť sa toho sveta? Byť takým istým dospievajúcim dievčaťom ako ostatné?

Jedine Miki mi rozumie.

Miki je tajomníkom Tattersallu, je to najdôležitejšia funkcia v rodine. Spravuje potravinové a peňažné dávky, ktoré dostávame od štátu a zastupuje nás pred úradmi. Miki je vysoký a štíhly, so zvesenými plecami a veľikánskymi svetlomodrymi očami pod ovisnutými viečkami. Ovisnuté viečka a ramená mi pripadajú romantické a vzrušujúce.

Miki súhlasí s tým, aby som sa vrátila do školy a počas skupinových diskusií mi venuje osobitnú pozornosť. Neustále sa otáča mojim smerom a pred všetkými sa pýta na moju mienku: „A čo si myslíš ty, Elli?“ Ostatní sa na mňa prekvapene pozerajú a z úcty k Mikimu trpezlivo očakávajú moju zadŕhávajúcu sa odpoveď. Potom Miki vždy podíde k mojej stoličke a pýta sa na školu, jasnomodré oči upreté na mňa.

Vždy poobede okolo pol piatej Miki pije čaj v jedálni, kde si robím domáce úlohy. Keď sa blíži pol piatej, čakám, až začujem vo dvore jeho pomalé, nedbanlivé kroky. Počúvam a srdce mi bije čoraz prudšie.

„Ahoj, Miki,“ poviem ticho a snažím sa, aby sa mi netriasol hlas.

„Ahoj. Ako sa ti darí? Potrebuješ s niečím pomôcť?“

„S algebrou. Ale, máš čas?“

„Mám asi hodinu voľno. O čo ide? Pozrieme sa na to.“

Uvoľnene a s pochopením si Miki prisunie stoličku

a o chvíľu sme už ponorení do jemných záludností algebry. Kamarát, ktorý má službu v kuchyni, prinesie Mikimu čaj s citrónom, je to výsada tajomníka Tattersallu.

Mikiho blízkosť pôsobí zvláštne na moje zmysly. Sústreďujem sa však a hltám každé slovo. Keď je problém vyriešený a šálka dopitá, Miki sa rozlúči a odchádza do kancelárie pri vchode do dvora. Študujem, až kým sa pred večerou miestnosť nezaplní tattersallskou partiou.

Večera je presne o siedmej. Miki sa k nám vždy pripojí o pár minút neskôr. Pozorujem ho kútikom oka, ale zdá sa, že si to nevšímá. Miki sa vytratí oveľa skôr, než sa spoločnosť rozíde a mojim smerom sa ani nepozrie. Prečo je tak strašne neprístupný?

Viem však, že ho uvidím neskôr. Bude ma čakať v kancelárii, ako každý večer, aby ma odprevadil po Hlavnej ulici, cez celé mestečko.

Z našej rodiny som jediná, kto večeria v Tattersalle. Brat Bubi je celý týždeň preč. Od začiatku školského roku býva v Bratislave, chodí na maturitnú prípravku. Je to kurz pre študentov, ktorí kvôli vojne nemohli maturovať. Pred vojnou Bubi študoval v Budapešti. Odkedy sme opäť súčasťou Československa a od Maďarska nás delí nepriateľská hranica, Bubi sa nemôže vrátiť do starej školy.

Mamička občas zavíta do Tattersallu, aby sa stretla so známymi, ale nejedáva tu. Už je opäť tou starou fajnovkou, neschopnou prehltnúť čokoľvek, čo nenavariť sama. Predstavuje si neumyté ruky, neočistenú zeleninu, špinavé riady.

Ako sa len mamička obdivuhodne zotavila! Nechce sa mi veriť, že je to tá istá osoba, ktorá ma iba pred nedávnom nútila prehltnúť odpornú smradľavú gebuzinu, čo sme dostávali v Osvienčime. Mamička si ma doberala, keď ma

napínalo na vracanie pri pohľade na kúsky triesok, sklenné črepiny, vlasy, ba aj zvieracie chlpy v nechutnom obsahu našich obitých misiek. „Jedzte to, dievčatá,“ povzbudzovala nás. „Kde inde ešte môžete dostať takú delikatesu? Kuchyňa gurmánov, iba v Osvienčime!“ Potom si vložila plnú lyžicu do úst a všetko prehltla. Chcela, aby sme nasledovali jej príklad a vsákali do seba nepredstaviteľne odpornú žbrndu a prežili. Dennodenne nás prosila, hrozila a zastrašovala, až kým sme nepochopili, že hocako páchnuca, odporná a neuveriteľne nechutná brečka to bola, museli sme ju prehltnúť, aby sme zostali nažive. Hladovanie nakoniec spravilo zázraky. Kaša už nebola smradľavá a odporná, dala sa prehltnúť. Nenásytne sme to hodili do seba a o chvíľu nám už chýbali pevné kúsky, s ktorými bola žbrnda hutnejšia.

Raz, niekoľko mesiacov po našom návrate, som skúsila zjesť neošúpaný surový zemiak. V tábore sme snívali o zemiakoch. „Prečo sme nikdy nejedávali surové zemiaky?“ opýtala som sa mamy v jedno mrazivé ráno v koncentračnom tábore, keď sa jej podarilo vymeniť kúsok látky, čo si odtrhla zo spodku šiat, za malý, polozmrznutý zemiak. „Veď je to také chutné. Sladšie ako jablko.“ Teraz som umyla zemiak a s očakávaním som doň zahryzla. Chutil ako škrob, nechutne, a musela som ho vypluť. Ako mohol hlad tak úplne pohltiť moje vnemy? Teraz už viem, čo dokáže hlad a táto spomienka mi naháňa hrôzu.

Vo vlastnom dome mamičku opäť prenasleduje príznak špiny. K môjmu úžasu sa jej podarilo presvedčiť vedenie Tattersallu, aby nám namiesto jedla dávali suroviny, a tak nám mohla variť s dobre umytými rukami a v čistých riadoch. Ja som však nebola ochotná vzdať sa priateľskej atmosféry Tattersallu v prospech zaručenej domácej hygieny. Dohodli sme sa s mamičkou na kompromise.

Obedovala som doma, poobede som sa pripojila k priateľom v Tattersalle a zostala som na večeru.

Mamička má plné ruky krajčírskej práce. Počas vojny, keď maďarské úrady skonfiškovali oteckov obchod, mamička začala využívať krajčírske schopnosti na podporu domáceho rozpočtu. Teraz šije pre ruské vojačky a dostáva za to všeličo potrebné: zopár vajec, vrecko múky, miskú cukru, živé kura, kúsok mydla, ba aj sklo na okná. Nemáme peniaze, za ktoré by sme si to mohli kúpiť. Dokonca aj tí, čo majú peniaze, iba ťažko zoženú, čo potrebujú. Väčšina obchodov je zavretá alebo prázdna.

Krátko po tom, čo sme sa vrátili do pustého domu, Bubi zohnal žiarovku, upevnil ju v kuchyni na strope a tešili sme sa zo zázraku svetla. Keď sa ho mamička opýtala, odkiaľ ju má, porozprával, ako zbadal lampu na nočnom stole v opustenom dome. Predpokladal, že v lampe bude žiarovka, preliezol cez okno a uvidel nielen žiarovku, ale aj spiaceho ruského dôstojníka v posteli. Chladnokrvne odskrutkoval žiarovku z lampy, iba pár centimetrov od hlavy spiaceho Rusa.

„Nebolo by skvelé, keby sme mali svetlo aj v izbe?“ pýtam sa básnicky, viem, že je to nesplniteľný sen. „Mohli by sme večer ležať na slamníkoch a čítať.“

O polhodiny sa Bubi vrátil s nočnou lampou. „Kde si to zohnal?“ pýta sa prekvapená mama.

„Ruský dôstojník ešte stále spí,“ odpovedá brat nonšalantne. „Vliezol som dnu a zobral lampu z nočného stolíka. V spálni nemáme svetlo. Ako by mohla moja malá sestrička čítať bez lampy?“

Mamička je šokovaná. „Bubi, preboha! Mohli ťa zabiť. Ruský dôstojník ťa mohol zastreliť. Prosím ťa, niečo také už nerob!“

„Spoľahni sa, mami,“ sľubuje pokorne. „Ďalšiu lampu už nepotrebujeme.“

Rusi sú dobre zásobení všetkým možným. Aby mamička zabránila bratovi v ďalších nebezpečných nájazdoch na zaistenie živobytia, zmyslela si, že bude šiť výmenou za tovar. Zastavila na ceste skupinu vojačiek a pomocou môjho tlmočenia sa ponúkla, že im ušije „pekné“ šaty. Ešte v ten deň k nám prišla celá kopa mladých Rusiek s neuveriteľne krásnymi látkami a objednali si najrozličnejšie odevy. Podarilo sa mi vysvetliť, že mamička nemá šijací stroj. O necelú hodinu prišli dvaja Rusi a privliekli do našej kuchyne starý obitý šijací stroj a mamička sa pustila do šitia elegantných saténových šiat, naberaných čipkových blúzok a farebných skladaných sukien.

Od toho dňa sme mali kuchyňu plnú bárišien a tovarišov, ruských vojačiek a ich partnerov. Zatiaľ čo s radosťou a v dobrej nálade čakajú, kým im mamička dokončí šaty, spievajú ruské piesne a vyhrávajú na harmonike a balalajke. S potešením si precvičujem školskú ruštinu a spievam spolu s týmito statnými, dobromyseľnými mužmi a ženami. Miestni ľudia opovrhujú Rusmi, pre nich sú to primitívni okupanti. Ja ich milujem ako hrdinov, ktorí pomohli poraziť Nemcov.

Nemám teda obavy, že by bola mamička sama doma, kým ja trávim odpoľudnia a večery v Tattersalle a teším sa na zopár vzácných chvíľ s Mikim.

Oteckov zimník

Šamorín november 1945

Zima prišla zavčasu. Námraza pokrýva holé, tenké konáriky a všetko sa striebrište jagá. Jemná belostná čipka, namaľovaná majstrovským štetcom zimy, sa trbliece na okenných tabuľkách, ktoré nám zadovážili ruskí priatelia, dokonca aj vnútorné steny pokrývajú drobné kryštáliky. Iba kuchynské okno a steny sa nelesknú námrazou. Nemôžeme si dovoliť kúriť aj v izbách. Kôpku dreva, ktorú po našom príchode priniesla pani Plutzerová, šetríme na varenie.

Starý zvyk bežať do školy je zdá sa ideálnym riešením, ako sa zahriať. Kabát, ktorý som dostala v Augsburgu, je už zodraný a poskytuje iba slabú ochranu pred krutým vetrom. Našťastie, v triedach sa kúri, a v polovici prvej hodiny sa chlad z mojich opuchnutých kĺbov stihne vypariť. Americký lekár, ktorý ma vyšetroval po oslobodení, povedal, že mám artritídu a moje kĺby potrebujú v zime sucho a teplo.

Som na tom dobre, lebo mám kabát a celé doobedie sedím vo vykúrenej triede. Mamička a Bubi nemajú zimníky. V Bubiho bratislavskom podnájme sa nekúri. Ohrieva sa u kamarátov, tam aj študuje. Mamička sa zohrieva pri kuchynskom sporáku.

„Musíme nájsť naše zimníky,“ vyhlási mamička odhodlane. „Musíme ich dostať naspäť.“

Pred deportáciou dala mamička naše najlepšie šaty a cennosti do úschovy nežidovským susedom. V noci, počas zatemnenia, susedia pootvorili dvere, aby sa mamička aj s vecami mohla pod rúškom tmy prešmyknúť. Úschovou „židovských vecí“ na povale a v zadných izbách susedia riskovali životy. Ukrývanie „židovských“ šiat, kožušín, prikrývok,

vyšívaných obrusov a posteľnej bielizne bolo prejavom skutočnej odvahy a láskavosti.

Vrátiť veci po našom návrate bolo tiež prejavom láskavosti. Koniec koncov, zmizli sme bez stopy. Uplynulo vyše roka a ani náznak o tom, že sme nažive. Susedia sa mohli úplne oprávnené domnievať, že sa nikdy nevrátíme a naše veci im budú patriť.

Keď prišli chýry, že sa vraciame, niektorí susedia sa ponáhľali, aby nám vrátili to najnutnejšie. Iní sa zdráhali dobrovoľne čokoľvek vracať, tvárili sa, že o ničom nevedia.

Mamička si zrazu spomína, že svoj zimník podšitý kožušinou dala do úschovy pani Fehérovej a oteckov pani Patócsovej.

„Chválapánubohu,“ zvolá. „Teraz už všetci budeme mať zimníky. Ty sa podelíš so mnou a Bubi bude mať oteckov.“

Mamička a ja, dvojčlenná delegácia, prichádzame k bráne rodinného domu pani Patócsovej, aby sme si vyžiadali oteckov kožuch. Pani Patócsová je srdečná, dokonca priateľská, ale nevie sa rozpomátať, že by jej mamička „čokoľvek“ dala do úschovy. Pravdu povediac, jej popieranie je dosť presvedčivé. Napokon, pani Patócsová vymenúva iných susedov, ktorí „by mohli uschovávať jednu či dve židovské cennosti“.

U Fehérovcov sa scéna s malou odchýlkou zopakuje. Pani Fehérová si pamätá mamičkin „krásny tmavomodrý kabát s golierom zo striebornej líšky“, ale s lútosťou nám oznamuje, že všetky naše veci „skonfiškovali tí bastardi, nech Ježiš odpustí“ jej slová. „Bastardi“ sú sovietske okupačné vojsko.

Na prahu domu pani Fehérovej nás striasa od tuhej zimy a trpkého sklamaní.

„Poďme ku Keményovcom,“ navrhuje mamička. „Pamätám sa, že im Serena dala nejaké veci do úschovy. Keď

som tak schudla, kožušinový kabát mojej drahej sestry mi bude akurát.“

Mamičkina staršia sestra Serena bola mojou najmilšou tetou. Spomienka na to, ako ju po príchode do Osvienčimu surovo odtrhli od mamičky a odo mňa a poslali do plynovej komory a nás na prácu, patrí medzi najbolestnejšie.

Pani Keményová nemá nič z vecí „drahej pani Sereny“. Nevie, kto ich má. Nemá ani potuchy, komu zo susedov drahá pani Serena zverila „vzácne kúsok“.

„Takže vaša drahá sestra sa nevrátila? Úbohá pani Serena. Súcit pani Keményovej je úprimný. „Čo sa stalo tej drahej, ušľachtilej duši? Boli sme si také blízke. Také blízke. Bože, Bože, tak veľmi mi chýba.“

Mamička ďakuje pani Keményovej za vzácne porozumenie a naliehavo ju prosí, či by si predsa len nespomenula, kto by teda mohol mať zimník tety Sereny. Zima je mimoriadne tuhá a kabát veľmi potrebujeme. Pani Keményová s nami súcití. Hlboko premýšľa, ale nevie si na nič spomenúť.

Zatiaľ, čo sa ženy rozprávajú, môj zrak nepokojne blúdi po prepchatom salóniku pani Keményovej. Pohľad sa mi zrazu zastaví na nádhernom mahagónovom sekretári pri stene. Spoznávam ho. Niet pochýb, je to sekretár tety Sereny!

Dotknem sa maminho pleca: „Mami.“ Nečakané ticho a obe ženy sa na mňa prekvapene zahľadia. Z môjho hlasu cítiť naliehavosť: zovriem maminu ruku a ťahám ju pred známy kus nábytku.

„Mami, všimni si tento sekretár. Spoznávaš ho?“

Mamička sa neveriacky díva na sekretár pred sebou. Pomaly vystiera ruku, váha s dotykom. Potom jemne, takmer so zbožnou úctou začne hladkať lesklý povrch a slzy

sa jej rinú po lícach.

Pani Keményová stuhne akoby do nej udrel blesk.

Zahľadím sa na stoličku, z ktorej mamička vstala a spoznávam jedáľenskú stoličku tety Sereny, súčasť mahagónovej jedálne.

„Aha, mami.“ Mamička sa akoby v tranze pomaly otočí a vráti sa k stoličke, na ktorej skoro hodinu sedela. Uprene sa zahľadí do susedkinej tváre. Mamičkin hlas je veľmi, veľmi unavený: „Pani Keményová, ako je toto možné? Ako sa k vám dostali sestrine veci?“

Pani Keményová mlčí.

„Povedzte mi, pani Keményová, máte aj iné veci, ktoré patrili mojej sestre? Nebudem sa pýtať, ako ste ich získali. Prosím vás iba o to, aby ste nám vrátili všetko, čo máte. Sme bez nábytku. Nemáme teplé šaty. Nemáte, pani Keményová, náhodou zimník mojej sestry?“

Pani Keményová sa viditeľne trasie: „Pani Friedmannová, udáte ma?“

„Nemienim vás udávať,“ odpovedá mamička potichu. „Chcem iba sestrine veci. Všetko vráťte a nebudeme vám nič vyčítať. Nikomu to ani slovom nespomenieme.“

Ešte v ten večer konský povoz pána Keménya prviezol do nášho domu sekretár, štyri mahagónové jedáľenské stoličky a jedáľenský stôl tety Sereny. A veľký kufor plný jej šatstva: sukne, blúzky, šaty, spodnú bielizeň. A kožušinový zimník.

Keď vyložil veci, podal pán Kemény mamičke zoznam mien. Sú na ňom susedia, ktorí majú ďalšie veci tety Sereny.

Mamička si oblečie tetin zimník a slzy jej opäť zaplavajú líca. Zaborím si tvár do kožušínového goliera mojej milovanej tety, ktorá sa udusila v plynovej komore v Osvienčime a obidve skuvíňame neznesiteľnou bolesťou.

Na druhý deň sa s mamičkou vyberáme na okruh po

susedoch zo zoznamu pána Keménya a medzi vecami tety Sereny nachádzame dva oteckove obleky a niekoľko kusov nášho nábytku.

V jednom balíčku objavujeme cvernu, ihly a nožnice. Tieto veci sa nedajú získať, aj keby sme mali peniaze. Mamička sa veľmi zaradovala. Rozstrihá jemnú teplú deku, ktorú sme dostali od Američanov po oslobodení, a ušije zimník pre Bubiho a pre mňa.

Bubimu nie sú dobré oteckove obleky. Hoci je vysoký, oteckove saká mu žalostne visia na pleciach a nohavice sa plantajú po zemi. Otecko mal štyridsaťpäť rokov, atletickú postavu a široké plecia. Bubi má iba sedemnášť a chudé úzke ramená.

Môj fičúrsky brat odmieta nosiť príjemne teplý kabát, čo mu mamička ušila a radšej sa trasie v rozodranom starom svetri, ktorý mu daroval spolužiak v Bratislave.

. . .

Dnes večer idem domov sama a ako prechádzam popri obchodoch so stiahnutými roletami, neďaleko školy sa z tieňa vynorí vysoká postava. Vyzerá úplne ako otecko, vzpriamený, rýchla chôdza, atletické držanie tela. Zrýchlim, aby som sa dostala bližšie. Keď som asi dva kroky za ním, vidím, že sa vôbec nepodobá na otecka. Je nižší, zavalitejší. A predsa podoba vyráža dych. V náhlom záblesku si uvedomím, čím to je. Mužov kabát, krátky sivý zimník s vysokým golierom z vačice. Viem, že je to kabát podšitý kožušinou. Dokonca si pamätám meno kožušiny – nutria. Tak rada som sa túlila k mäkkej, hebkej kožušinke oteckovho zimníka.

Zrýchlim krok, aby som muža predbehla. Rýchlejšie, rýchlejšie. Musím vidieť jeho tvár. Musím sa mu pozrieť do

očí. Bežím a predbieham ho. Keď mám dostatočný náskok, prudko sa otočím a kráčam k nemu. Nerozoznávam detaily, ale vidím, že má hranatú tvár a sivý plstený klobúk so širokým okrajom.

„Dobrý večer.“ Viem, že konám neuvážene. Viem, že riskujem. Muž sa zastaví. Vyzerá naľakane. „Prepáčte.“ Zrazu sa cítim, akoby mi neviditeľná ruka zvierala hrdlo. Nemôžem dýchať. S veľkou námahou vyslovujem slová: „Nechcem byť drzá, ale... som presvedčená, že kabát, čo máte na sebe, patril môjmu otcovi.“

Preboha, čo bude nasledovať? Čo urobí? Nakričí na mňa a prikáže mi zmiznúť, stratiť sa mu z očí? Bude agresívny, vyhrážať sa, že zavolá políciu? Zaútočí na mňa?

Neznámy sa na mňa uprene díva, tvár má ukrytú v prítmí. „Kde je váš otec, slečna?“

„Je... zabili ho. Vo vyhladzovacom tábore.“ Hľadíme na seba v nekonečnom tichu. „Áno. Tento kabát mohol patriť vášmu otcovi. Kúpil som ho asi pred mesiacom, v inom meste, nie tu. Je to kvalitný kabát.“ Muž pohladká pravou rukou ľavý rukáv. „Veľmi kvalitný kabát.“

Triaška postupuje od hlavy a usadí sa mi v lýtkových svaloch. Nohy sa mi chvejú pod jeho upreným pohľadom. „A klobúk? Spoznávate aj klobúk? Kúpil som ho súčasne s kabátom. V tom istom obchode. Myslíte, že aj ten patril vášmu otcovi?“

„Klobúk nespoznávam. Ale kabát... Môj otec mal tento kabát veľmi rád.“

Ticho stojíme zoči-voči. Čas sa zastavil. Ľudia okolo nás sa ponáhľajú. Studený vietor mi zvierá chodidlá. Počuť kostolné zvony. Už je osem hodín.

„Otec mi veľmi chýba...“ Hlas sa mi stratí v slzách. „Prosím, mohla by som dostať jeho kabát?“

„Mhm. Bývam neďaleko. Podte so mnou, zoberiem si druhý kabát a tento vám môžem ihneď dať. Čo s klobúkom, chcete aj ten?“

„O klobúku neviem.“

V prudkom vetre rýchlo kráčame. Muž sa zastaví pred jednoposchodovou budovou. „Tu počkajte, slečna,“ hovorí akýmsi čudne veselým tónom. „O chvíľu som nazad.“

Muž sa stráca v temnote dvora. Naozaj sa vráti s kabátom? Budem ešte dnes večer držať v rukách oteckov zimník s golierom z vačice a mäkkou podšívku z nutrie? Nie je to sen?

Brána sa otvára a neznámy muž, tentokrát v inom kabáte, sa vo vetre vynára z dvora, v rukách má oteckov zimník a sivý plstený klobúk. „Nech sa páči, slečna. Je to vaše.“

„O klobúku neviem naisto.“

„Zoberte si ho. Chcem vám tým povedať prepáčte. Prepáčte nám. Za všetko.“

Silno stisnem kabát a zavriem oči. Otecko. Otecko.

Muž mi huncútsky nasadí klobúk na hlavu. „Aha. Pristane vám viac ako mne.“

„Ďakujem. Mohli by ste mi povedať, ako sa voláte?“

Pokrúti hlavou. „Slečna, toto je kabát vášho otca. Som jeden z tisícov bezmenných, ktorí ťažili z vašej straty.“

Zdvíha klobúk a stráca sa v temnote dvora.

Miki

Šamorín december 1945

Raz večer, keď odchádzam z Tattersallu, pristavím sa pri otvorených dverách Mikiho kancelárie.

„Ahoj, Elli. Odchádzaš?“

„Už musím ísť domov.“

„Počkaj, kým zamknem.“

Miki vstane. Uprace papiere na stole, pozamyká zásuvky a kľúčiky strčí do vrečka. Skôr než zhasne svetlo, zvesí zo steny veľký zväzok kľúčov.

Zakaždým v nich nešikovne loví, akoby sa snažil rozhodnúť, ktorý z nich dokáže zamknúť dvere kancelárie. Fascinuje ma jeho roztržitosť, nikdy nevie, ktorý kľúč patrí do ktorých dverí.

Niekoľko minút kráčame bez slova. Potom Miki začne rozprávať. Briti vraj odmietajú židovským utečencom vstup do Palestíny. Tisíciky mladých židov, takých ako sme my, čo prežili getá a koncentračné tábory, teraz živia v internáčnych táboroch na Cypre a v utečeneckých táboroch v spojeneckých zónach v Rakúsku a v Nemecku.

„Prečo? Prečo sú teraz, po oslobodení, v zajateckých táboroch?“ pýtam sa šokovaná. „Vojna sa skončila. Nemecko bolo porazené. Briti sú predsa naši priatelia? Veď Spojenci boli naši osloboditelia? Prečo by držali vo svojich väzniciach tých, čo prežili nemecké tábory?“ Rozhorčene zvyšujem hlas.

Miki sa ma pokúša upokojiť jemným dotykom ruky. „Prosím ťa, Elli. Hovor tichšie. Británia už roky obmedzuje židovskú imigráciu do zeme izraelskej. Nechcú ďalšie arabské nepokoje kvôli židovským osadám. Namiesto toho, aby

dostali výtržníkov pod kontrolu, Briti ustúpili ich požiadavkám a obmedzili prírlev židovských osadníkov.“

Predstava dôsledkov britského uzavretia hraníc Palestíny v dobe, keď európski židia potrebovali útočisko, je pre mňa neznesiteľná. Počula som o lodiach, plne obsadených židmi, čo sa márne pokúšali dostať do zeme izraelskej, a ktoré vrátili do Európy, kde pasažierov čakala smrť. Nerozumela som, čo sa vlastne deje. Teraz s hrôzou začínam chápať.

To, čo som sa práve dozvedela, ma ohúrilo. Miki však pokračuje a mne od úžasu búcha srdce až v hrdle.

Hlasom takým tichým, že musím napínať uši, aby som zachytila každé slovo, mi hovorí o tajnej organizácii, pre ktorú pracuje. Organizácia pašuje židov cez Európu a ilegálnymi loďami ich po Stredozemnom mori dopravuje do Palestíny.

Kto založil tajnú organizáciu? Chcem to vedieť. Miki hovorí o armáde mladých židov, ktorí počas vojny bojovali proti Nemecku. Jej príslušníci, Židovská brigáda, pomáhajú teraz utečencom dostať sa do Palestíny.

„Nedávno sa v Bratislave uskutočnilo jej tajné stretnutie,“ zašepkal Miki. Vznikli plány na prepašovanie židov z Poľska, Rumunska a Maďarska do Československa. Operácia sa už začala. Dostalo sa k nám veľa židov. Členovia organizácie ich tu prichýlili, kým sa nepodarí dostať ich cez rakúske hranice.“

„Tu? Sú tu?“ pýtam sa a Miki ma tíšou nežným dotykom.

„Opatrne. Musíš hovoriť veľmi ticho. Samozrejme, že nie sú tu, v Šamoríne. Sú v Bratislave. Poschovávaní na rôznych miestach, kým sa nedostanú do Viedne.“

„A z Viedne? Kam pôjdu odtiaľ?“

„Z Viedne idú skupiny najčastejšie pešo cez rakúske lesy a hory buď do Talianska alebo do Juhoslávie, podľa toho,

ktorá cesta je voľná. V Taliansku sa pod rúškom tmy nalodia na ilegálne lode...“

Nemôžem veriť vlastným ušiam. „Ľudia v Tattersalle o tom vedia?“

„Ani nie. Zopár chlapcov je zaangažovaných. Pravidelne dostávajú informácie, nesmú ich ale vyraziť, ani vlastným súrodencom. Pre ostatných by bolo nebezpečné, aby o tom vedeli. Keď príde čas, aby sme zorganizovali transport tu u nás, dáme im vedieť.“

„Ďakujem za dôveru,“ hovorím so stiahnutým hrdlom.

Miki v rozpakoch zakašle. „Chcem, aby si vedela o transportoch, aby si sa mohla podľa toho zariadiť,“ povie sucho a odmlčí sa. Pozriem mu do tváre, ale nič nevidím. Vonku je úplná tma.

„Mame to môžeš povedať,“ pokračuje po dlhšej prestávke. „Poznám ju. Možno jej dôverovať.“

Rozhostí sa dlhé, nepríjemné ticho. Ťažko sa mi dýcha. Blížime sa k masívnej dubovej bráne v zadnej časti nášho domu. Ruky na kľučke z tepaného železa sa mi trasú.

„Hneď ako budem vedieť, poviem ti ďalšie podrobnosti,“ šepká a chystá sa na odchod.

Nechcem, aby odišiel. Ešte nie. Ešte nie. Je toho toľko, čo potrebujem vedieť.

„Organizácia má nejaké meno?“

Váha. „Volá sa Bricha, útek po hebrejsky,“ odpovedá váhavo, sotva počuteľne. Stojí tam, vysoký a štíhly, v slabom svetle polmesiaca, blond vlasy ako svätožiara okolo hlavy. Zrazu sa mi zdá, že to všetko je výplod Mikiho bujnej fantázie. Zajtra ráno v Tattersalle opäť stretnem skutočného Mikiho, opatrného, nešikovného byrokrata, hanblivého tichého introverta s občasnými depresiami. Ráno sa toto všetko rozplynie ako šialený sen.

„Len čo sa dozviem podrobnosti o novom transporte, dám ti vedieť. Mój dobrý priateľ Levi, šaliach, emisár z Palestíny má na starosti bratislavskú kanceláriu.“

Musím sa dozvedieť viac. Musím natiahnuť túto šialenú chvíľu. „Ako to prebieha? Prechod cez hranice. Musí to byť strašne ťažké a nebezpečné.“

„Áno. V blízkosti poľských hraníc má Bricha svoje posty. Poľskí pohraničníari sú dobre podplatení, aby sa na určených miestach pozerali iným smerom, keď tade prechádzajú skupinky mladých ľudí a stratia sa v lese. Niekedy treba podplatiť aj políciu v pohraničnom meste. Transporty smerujú k vyznačeným miestam, ale nie vždy sa dá prejsť. Občas dôjde k zdržaniu a ľudia z transportu sa musia celé dni, niekedy aj týždne ukrývať v pohraničnom meste. To je nebezpečné.“ Na chvíľku sa odmlčí a potom pokračuje.

„V úkrytoch, voláme ich ‚sklady‘, dostane každá skupina papierik s číslom kódu. Keď sa skupina dostane k miestu prechodu, musia ho ukázať vedúcemu z Brichy, ktorý ich tam očakáva. Až keď schváli kód, aktivuje operácie na prechod hranice.“ Mikiho hlas znie zvláštne, vzrušene. Horúčkovito pokračuje.

„Keď sa transport ocitne v Československu, je to jednoduchšie. Máme tichý súhlas úradov, že nám nebudú robiť prekážky. Československý štát a UNRRA, organizácia Spojených národov pre hospodársku pomoc a obnovu, nám dokonca finančne pomáhajú. Poskytujú dopravu a niekedy aj potraviny. Väčšinu potravín dodáva Joint, americká židovská organizácia.“

Miki sa primkne bližšie. Zohne sa a pokračuje pomalým, váhavým šepotom: „Práve sme dostali správu o jednej z našich lodí... Minulý týždeň sa dostala do zeme izraelskej. Hoci zakotvila ďaleko od brehov, za bezmesačnej noci,